

Welkom in Utrecht:

(un)usual
business

#2

september 2016

EEN CASE
STUDY

OVER
COMMONING

Wat
ik heb
geleerd van
kapotte
espresso-
machines
bij Repair
Cafés in
Utrecht

p. 10

ARISAN
REVISITED:
NOTES
ON
PRECAR-
IOUSNESS

p. 36

p. 18

GIFT
ECONOMIE
&N

CIRCULAIRE
ECONOMIE

AL
VRA-
GENDE
WAN-
DELEN
WIJ

p. 4

GROEPS-
WONEN

In Utrecht
Overvecht doen
100 verenigde
mensen aan

p. 26

HOW TO COMMON

Op
het eerste gezicht

lijkt de hedendaagse samenleving ‘het zijn van een commoner’ niet aan te moedigen. Toch tonen de artikelen in deze editie van het journal van *(Un)usual Business* aan dat de mogelijkheid om onze commoning-vaardigheden te beoefenen binnen handbereik ligt. Als we er op letten, zien we overal om ons heen commoning-praktijken. Dan zien we dat commoning op elke schaal plaatsvindt. Op huishoudelijk niveau door woongroepen die experimenteren met gemeenschappelijke vormen van samenleven, op buurtniveau met Repair Cafés, en op stedelijk niveau via steunnetwerken voor vluchtelingen die op hun beurt verwickeld zijn op mondiaal niveau. Deze fascinerende verkenningen kunnen we als beginpunt gebruiken om ons voor te stellen hoe commoning kan dienen als ‘post-kapitalistische politiek’ voor onze tijd – een politiek die alledaagse participatie aanmoedigt in ethische handelingsperspectieven die er toe doen:

Wat doen we met die kapotte elektrische koffiemolen? Weggooien, en zo bijdragen aan de uitdijende afvalbergen waar onze maatschappij in verdrinkt? Of met elkaar rond de tafel gaan zitten en samen leren hoe we hem kunnen repareren en hergebruiken?

Hoe gaan we om met diegenen wiens levens in ‘hun land’ onhoudbaar zijn door geweld en economische depressie en die nu onderdak zoeken in Europese steden als Utrecht? Negeren en wegstijgen, en culturele verschillen als excuus naar voren schuiven voor harteloosheid? Of samen koken en een maaltijd delen, verbindingen maken en reflecteren op de contingenties van de geschiedenis die sommige geboorteplaatsen in de wereld ‘veilig’ en andere (hopelijk tijdelijk) onleefbaar maken?

Van het micro-niveau van persoonlijke consumptiekeuzes tot het mondiale niveau van massabewegingen van ontheemde mensen, is het idee dat we samen een commons maken en delen

relevanter dan ooit. Maar als we de uitdagingen van klimaatverandering, economische kwetsbaarheid en terrorisme met veerkracht het hoofd willen bieden, moeten we nog bedrevener worden in commoning. Dat betekent dat we bekwaamer moeten worden in het nemen van verantwoordelijkheid, zorg dragen voor elkaar, onze maatschappelijke baten delen en toegang bieden tot datgene dat ons collectief in stand houdt.

Er staan veel obstakels op de weg naar dit soort capaciteitsontwikkeling. Eén daarvan is de angst iets te verliezen, met name controle – controle over de afstandsbediening, controle over de betrouwbaarheid van het apparaat, controle over de uitstraling van de straten van de stad, of controle over de vorm en richting van de economie. De praktijk van commoning neemt voor lief dat controle altijd een hersenschim zal blijven, dat veiligheid en *stasis* nooit meer dan een kortstondige romance kunnen zijn, en dat geweld en onderdrukking op de loer liggen zodra die romance werkelijkheid wordt. In een huishouden waar de regels niet onderhandelbaar zijn, een land waar de grenzen hermetisch zijn afgesloten, een maatschappij waar groei en materiële consumptie verplicht zijn – daar is de politieke ruimte opgeheven. Het proces van commoning wijst controle terug op zijn plaats, als iets dat altijd maar vluchtig gevat kan worden in een wereld van beweging en van een gezamenlijk worden van iets anders.

Een tweede obstakel dat capaciteitsontwikkeling voor commoning in de weg staat is het idee dat er simpele, top down oplossingen bestaan voor complexe problemen die vragen om delicate, empathische en gefundeerde handelingsperspectieven. Dat kan gaan om gemeenschappelijk leven en besluiten hoe huishoudelijke taken eerlijk verdeeld kunnen worden. Het kan raken aan vraagstukken van samenleven in een stadsomgeving en hoe verschillen in gedrag en geloof te leren waarderen. Het zou kunnen betekenen dat we onze gehechtheid aan nieuwheid onder ogen leren zien en deze leren hergebruiken en herwaarderen. De handelingsperspectieven die bij commoning komen kijken zijn niet per se eenvoudig. Alleen door te oefenen kunnen ze eenvoudiger worden. De artikelen in dit journal geven een glimp van wat er bij een dergelijke praktijk komt kijken. Ze laten zien dat het werk dat bij commoning komt kijken een hoop vreugde, plezier en goed gevoel met zich meebrengt.

VOORWOORD
DOOR J.K. GIBSON-GRAHAM

Dit artikel is vertaald vanuit het Engels.

How To Care Together
(december 2015),
Foto door
Coco Duivenvoorde

AL VRA- GENDE WAN- DELEN WIJ

Door Ying Que,
(Un)usual Business

Met

gepaste trots

presenteren we de tweede editie van ons *(Un)usual Business* journal.

In de vorige editie introduceerden we het concept van de commons – ook wel de meent – als een idee vol politiek potentieel om de controle terug te nemen over de economische middelen waarmee we onze dagelijkse levens reproduceren. Ook hebben we toegelicht hoe onze focus op verschillende lokale praktijken van commoning als een strategie dient om kennis uit te wisselen tussen organisaties. Zie de theoriekaders voor een korte samenvatting van deze begrippen.

Ons eerste nummer bevatte onder andere onderzoek naar bestaande commoning-praktijken in Utrecht, uitgevoerd door de tweede *(Un)usual Business*-onderzoeksgroep, die in 2014 en 2015 aan dit project werkte. Een derde onderzoeksgroep heeft van oktober 2015 tot februari 2016 dit onderzoek voortgezet, door casestudy's te verrichten naar verschillende initiatieven die het potentieel hebben voor commons-gebaseerde praktijken. Deze journal bevat een selectie van de casestudy's en onderzoeken die zij hebben ondernomen. Met de lancering van onze nieuwe

website

kunnen we

nog beter toegang bieden tot het onderzoek van *(Un)usual Business*, lokale commoning-praktijken zichtbaarder maken, en onze bevindingen op een meer interactieve manier delen. We hopen dat de website – een toegankelijk archief van lokale praktijken en theorie over de commons – ook andere potentiële commoners activeert en inspireert om zich aan te sluiten bij de initiatieven die ze daar vinden, of om zelf hun levens te commonen.

Maar we zijn ambitieus, en altijd al bezig met de volgende stappen. Wat kunnen wij praktisch bijdragen aan onze droom van een wereld waarin sociale en economische relaties zijn gebaseerd op zelforganisatie, zorg, solidariteit en duurzaamheid? Sinds we dit jaar deze visie hebben geformuleerd, begonnen de cruciale vragen waar we ons mee bezighielden bijna altijd met het woord 'hoe'. Hoe te commonen? Hoe onze kennis te delen? Hoe visualiseer je sociale relaties? Hoe deel je kennis op een manier die niet alleen omschrijft, maar ook politiseert? Hoe deel je kennis op een toegankelijke manier?

Hoe, hoe, hoe...

HET BESTAANSPECTIEF

Bestaanspolitiek houdt zich bezig met concrete politieke en economische zelfemancipatie van individuen op specifieke plaatsen en in hun gemeenschappen. Hun levens horen niet te worden bepaald door een abstracte politieke supermacht, ver van hun bed. Ze moeten zelf hun levens kunnen vormgeven, vanuit eigen kracht, samen met hun gelijken.

Veronika Bennholdt-Thomsen & Maria Mies (1999:220)

Via het werk van J.K. Gibson-Graham hebben we ons begrip van de economie kunnen verbreden, als iets dat meer omvat dan alleen kapitalistische relaties. Het begrip gemeenschapseconomieën biedt ons verschillende manieren om verhalen over nieuwe economische structuren te verbeelden, te visualiseren en er handelingsperspectief aan te ontlenen. In mei 2015 hebben we Inez Aponte, oprichter van het collectief Growing Good Lives, uitgenodigd om in Utrecht de lezing *Transforming the Dismal Science – Towards a New Story of Economics* en de workshop *Beyond the Usual Suspects* te geven. Ze benadrukte daar dat woorden de macht hebben om te vormen wat we voor (on)mogelijk houden, en dat het oude verhaal over kapitalisme zijn tijd heeft gehad. Net als veel andere schrijvers zijn wij ervan overtuigd dat de commons en gemeenschapseconomieën een sterk, alternatief narratief bieden voor de heersende opvatting die de economie als puur kapitalistisch ziet.

De uitdaging zit hem in de volgende stappen. Hoe kunnen we duurzame relaties opbouwen met degenen met wie we hebben samengewerkt voor ons onderzoek? Hoe kunnen we een gemeenschappelijke basis vinden, en het verlangen aanwakkeren om verschillende economische terreinen en initiatieven met elkaar te verbinden om elkaar te versterken? Hoe kunnen we op grotere schaal met de potentie van gemeenschapseconomieën experimenteren, om een gemeenschapseconomie met diverse gemeenschappen op te bouwen? Is het mogelijk om een bestaanspolitiek te praktiseren, zoals Maria Mies en Veronika Bennholdt-Thomsen voorstellen in hun boek *The Subsistence Perspective* (1999)?

‘Bestaan’ verwijst volgens Mies en Bennholdt-Thomsen naar ‘alles dat verband houdt met de onmiddellijke creatie en het onderhouden van het leven, en alles dat niet geregeld wordt via de productie of consumptie van handelswaar.’ In de ijsberg-visualisatie van J.K. Gibson-Graham kunnen we bestaansproductie herkennen in het gedeelte van de ijsberg dat onder water ligt: niet-kapitalistisch, verborgen,

ondergewaardeerd en bedreigd door uitbuiting. Het doel van bestaansproductie is het leven in stand te houden, terwijl handelswarenproductie als doel heeft om winst uit het leven te wringen. Mies en Bennholdt-Thomsen erkennen de noodzaak van een nieuw sociaal en economisch perspectief, en pleiten voor het bestaansperspectief, dat ze een ‘perspectief van onderaf’ noemen. Het perspectief van bovenaf richt zich in hun optiek op ‘*permanente groei van goederen, diensten en geld*’. Een perspectief van onderaf begint vanuit onze dagelijkse levens en alledaagse politiek. Dit fungeert als een manier om het perspectief van bovenaf te ‘demystificeren’, en bloot te leggen dat dit perspectief alleen een toekomst ziet voor een bevoorrechte minderheid, ‘*ten koste van anderen: de natuur, andere mensen, vrouwen en kinderen*’. Het bestaansperspectief baseert zichzelf op controle over onze bestaansmiddelen: controle over hoe we voedsel produceren en consumeren, hoe we voor onze kinderen zorgen en hoe we leven.

Als onderzoekscollectief dat kennis beschouwt als onze gedeelde hulpbron zien we het bestaansperspectief als een manier om ons werk verder te politiseren. Het stelt ons in staat om praktijken van commoning niet alleen te beschrijven en te visualiseren, maar ook om een bredere utopische horizon te schetsen waar we actief stappen naartoe zetten met ons onderzoek. Collectieve kennisproductie, zowel onderling als samen met andere commoners, en zorgvuldige bemiddeling tussen praktijk en theorie zijn cruciaal om onze toekomstvisie te realiseren. We zijn het met Mies en Bennholdt-Thomsen eens dat een bestaansperspectief geen blauwdruk is: er zijn geen stap-voor-stap instructies. En ook wat betreft een politieke strategie voor levensonderhoud zijn we het met hen eens: ‘*bestaanspolitiek is geen model, het is een proces. De belangrijkste stap is de eerste stap.*’

HOW TO GET TOGETHER?

Met onze *How To Get Together*-serie hebben we een eerste stap gezet om lokale groepen die zich organiseerden rond voedsel, zorg en huisvesting fysiek bij elkaar te brengen. Tijdens deze evenementen presenteerden zij hun initiatieven, deelden zij hun kennis en diverse praktijken, de successen van hun inspanningen en de uitdagingen waar zij voor stonden. Ons voornaamste doel met het organiseren van deze serie was het ontmoeten van andere zelforganiserende initiatieven: om samen te komen, te praten, en onze kennis, ideeën en dromen te delen. We wilden collectief overeenkomsten in verschillende praktijken ontdekken, zowel succesvolle strategieën als organisatorische uitdagingen. Een tweede doel was om het begrip van lokale alternatieve economische activiteiten te verbreden. Een onderliggende motivatie was bovendien om een proefballon op te laten en te kijken of er animo was onder commoners en hun initiatieven om samen te werken in een groter bestaansnetwerk.

Voor de drie sessies in de *How To Get Together*-reeks hebben we zeven zelfgeorganiseerde initiatieven uitgenodigd: voedselcollectief VOKO Utrecht en activisten tegen voedselverspilling Taste Before You Waste presenteerden hun initiatieven tijdens *How To Make Food Together*. Kleinschalig buurtcentrum het Ubuntuhuis, dat mensen ondersteunt die te maken hebben met dakloosheid, armoede en isolatie, en het collectieve kinderopvang

initiatief De Oase deelden hun werk tijdens *How To Care Together*. We sloten de serie af met *How To Live Together*, waar woongroep De Kasko, zelf-gerealiseerd woonproject De Zonnespreng en kraakpand Jeltje kwamen spreken over hoe en waarom ze leven zoals ze leven.

De sessies bevestigden de inspirerende verscheidenheid aan succesvolle bestaande commoning-praktijken over het hele economische spectrum. Ze bewezen ook dat het effectief is om iets nieuws op te bouwen: als mensen de manier waarop ze leven, wonen en consumeren willen veranderen kan hun collectieve toewijding grote impact hebben op een kleine schaal. Tegelijk werden we ermee geconfronteerd dat het schijnbaar onmogelijk is om volledig autonoom van de markt of de staat te functioneren. Het collectieve kinderopvanginitiatief De Oase had moeite om te voldoen aan de strikte eisen die de overheid stelt aan hun werk. VOKO Utrecht, een voedselcollectief dat gezamenlijk lokale producten inkoopt binnen een straal van 35 km rond Utrecht om ze onder hun leden te verspreiden, moest erkennen dat lokale producenten niet genoeg kunnen produceren in de regio om de hele stad te voeden. Woordvoerster Winny wees ons erop dat mensen in de huidige situatie afhankelijk blijven van de markt, omdat regionale voedselproductie in bepaalde behoeften simpelweg niet kan voorzien.

Inez Aponte - Workshop Beyond the Usual Suspects (mei 2015), Foto door Dennis van Gaalen

How To Live Together (januari 2016), Foto door Dennis van Gaalen

Voor duurzame verandering is een verschuiving in het culturele en economische paradigma cruciaal. Of zoals Inez Aponte het verwoordde: een verandering in het heersende verhaal dat we onszelf vertellen over de economie. We voorzien bovendien moeilijkheden voor initiatieven om voorbij hun eigen gemeenschap te kijken, vanwege verschillen in focus en de hoeveelheid werk die er gaat zitten in het onderhouden van de organisatiestructuur en relaties van hun voornamelijk door vrijwilligers gedragen initiatieven.

Deze observaties sterken ons in de overtuiging dat we dieper moeten reflecteren op wat de noodzakelijke volgende

stappen zijn om een lokale, alternatieve economische structuur op te bouwen die in onze dagelijkse basis-behoeften kan voorzien. Het lanceren van onze nieuwe website kan ons helpen de veelheid aan economische alternatieven die Utrecht te bieden heeft verder te verkennen via onderzoek en bijeenkomsten. Wij geloven dat we kunnen bijdragen aan saamhorigheidsgevoel, en denken dat ons werk in die zin een vorm van bestaanspolitiek is. Maar we kijken verder dan dat: aan de horizon zien we de mogelijkheid van een grotere lokale gemeenschapseconomie, die de verschillende gemeenschapseconomieën die we onderweg tegenkomen kan verbinden.

We zetten nu de eerste stappen, en het is nog onduidelijk waar de weg ons zal leiden. Wat zeker is, is dat we andere commoners nodig hebben om collectief te bedenken hoe onze toekomst er uit kan zien. Dit journal toont opnieuw aan hoe economisch divers Utrecht is, maar de vraag 'how to get together' blijft open staan. Zoals de inheemse Zapatistas in de jungle van Zuidoost Mexico zeggen: 'Preguntando caminamos' (al vragende wandelen wij). Zo zien wij dat ook. We hebben nog niet alle antwoorden, maar we blijven desondanks wandelen.

Dit artikel is vertaald vanuit het Engels.

Koppelting festival - UB presentatie Commoning in het wild (augustus 2016), Foto door Eline Wieriks

“PREGUN- TANDO

CAMINA- MOS”

(Al vragende wandelen wij)

Inheemse Zapatistas in de jungle van Zuidoost Mexico

Welkom
in

EEN CASE-
STUDY

Utrecht

OVER
COMMONING

Recht:

Door Jennifer Suchland

IN UTRECHT

Jennifer Suchland is hoogleraar aan de Ohio State University (2008-heden) en werkt op zowel de afdeling Women's, Gender and Sexuality studies als de afdeling Slavic and East European Languages and Cultures.

Haar academische werk en activisme richten zich op hoe rechtelijke ontstaan, evolueren en circuleren door cultuur en recht. Jennifers boek 'Economies of Violence: Transnational Feminism, Postsocialism, and the

Politics of Sex Trafficking' (Duke University Press, 2015), is een studie over het debat van wereldwijde mensenhandel tijdens en tot het einde van de koude oorlog. Het project is nauw verbonden aan

transnationale feministische studies, feministische politieke economie, en mensenrechten.

De vraag wat de commons zijn raakt aan de kern van de huidige vluchtelingen crisis. Wat zijn onze gemeenschappelijke hulpbronnen en wie heeft toegang tot die bronnen? Wat en wie kan de verantwoordelijkheid nemen voor mensen die ontheemd zijn of vluchten voor geweld? Zijn commoning-praktijken alleen toegankelijk voor mensen met de juiste papieren? Hoe kunnen we commoning-praktijken creëren die op een ethische manier rekening houden met de onzekere en instabiele levensomstandigheden van ongedocumenteerden, vluchtelingen en asielzoekers? Is het haalbaar of überhaupt mogelijk om te stellen dat “geen mens illegaal is” – dat we als mensen het recht hebben om ons overal op aarde te bevinden?

Deze vragen razen in het centrum van de huidige politieke crisis over vluchtelingen in Europa. Zoals al vaker is betoogd is het probleem – of de “crisis” – niet zozeer dat duizenden mensen hun thuis ontvluchten op zoek naar veiligheid, maar dat staten (en sommigen van hun burgers) slecht toegerust (of terughoudend) zijn om hen te accepteren.

¹ Lyndsey Stonebridge
www.eurozine.com/articles/2015-12-01-stonebridge-en.html

² Vluchtelingen
www.bbc.com/news/world-europe-34131911

³ Jordanië
www.syrianrefugees.eu/?page_id=87

⁴ UNHCR
www.syrianrefugees.eu

⁵ De meeste vluchtelingen
www.upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/80/Map_of_the_European_Migrant_Crisis_2015.png

⁶ Asielzoekers
www.ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics

⁷ Overheid
www.nltimes.nl/2015/11/27/pm-rutte-netherlands-to-build-homes-for-24000-refugees

⁸ Tijdelijke huisvesting
www.blikopnieuws.nl/nieuws/23

* DE TERM “POSTKOLONIAAL” VERWIJST HIER NAAR LANDEN DIE IN HET VERLEDEN GEKOLONISEERD ZIJN EN BESTUURD WERDEN DOOR VOORNAMELIJK WESTERSE STATEN. IN SOMMIGE GEVALLEN IS ER SPRAKE VAN “NEOKOLONIALITEIT”, WAARBIJ VROEGERE KOLONIES OP ANDERE MANIEREN NOG STEEDS WORDEN GEEXPLOITEERD DOOR RIJKE, VAAK WESTERSE LANDEN.

‘Vluchtelingen welkom’
Amsterdam (2015)

De Huidige Vluchtelingen-crisis in Europa: een korte contextschets

Het is belangrijk om de meest recente stroom van vluchtelingen naar Europa te begrijpen binnen de context van een geschiedenis van andere grote toestromen van vluchtelingen als gevolg van interne conflicten (zoals WWII) of externe conflicten (zoals dekolonisatie). Lyndsey Stonebridge¹ herinnert ons dat wanneer we een geschiedenis van ontheemding willen begrijpen:

“We moeten onthouden dat de werkelijkheid niet overeenkomt met de mythe van gastvrijheid en compassie. De twintigste eeuw was getuige van een vluchtelingenramp zoals we die nog nooit eerder hadden gezien. Van vluchtende Armenen en

Russen tot Grieken, Turken en Joden die de pogroms ontvluchtten in het begin van de eeuw, tot aan de catastrofe van de concentratiekampen, toen velen plotseling ontdekten dat zij vreemdelingen waren in hun eigen land.”

De voortdurende vluchtelingenstroom van Syrië naar Europa is het resultaat van interne conflicten binnen Syrië, maar moet ook in verband worden gebracht met de geschiedenis van de Franse en Ottomaanse koloniale veroveringen en de recente Amerikaanse (en Europese) militaire betrokkenheid in de regio. Nu sluiten Syrische vluchtelingen² zich aan bij een lange lijst van nationale groepen met postkoloniale (en neokoloniale)* status uit Irak, Afghanistan, Eritrea, en Iran. Hoewel Europa wellicht het gevoel heeft dat het verdrinkt in de vluchtelingen, is de meerderheid van de Syrische oorlogsvluchtelingen naar Turkije, Irak,

Libanon en Jordanië³ gereisd. Volgens de Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR)⁴ zijn er meer dan drie miljoen mensen uit Syrië gevlucht naar directe buurlanden, zijn er 6,5 miljoen mensen binnen Syrië zelf ontheemd en hebben tot nu toe 150.000 mensen asiel gezocht in Europa. De meeste⁵ vluchtelingen in Europa worden hervestigd in Duitsland.

Volgens het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers, het Nederlandse orgaan dat onderdak coördineert voor asielzoekers, strijken er elk jaar duizenden asielzoekers neer in Nederland. In 2014 gaf Nederland⁶ bijvoorbeeld 12.550 mensen de status van vluchteling en deze aantallen zullen alleen maar toenemen gezien de sterke toename in asielzoekers. De overheid⁷ heeft naar aanleiding van de huidige crisis al besloten om extra tijdelijke huisvesting⁸ te bouwen voor 14.000 vluchtelingen en permanente huis-

We moeten onthouden dat de werkelijkheid niet overeenkomt met de mythe van gastvrijheid en compassie. De twintigste eeuw was getuige van een vluchtelingenramp zoals we die nog nooit eerder hadden gezien. Van vluchtende Armenen en Russen tot Grieken, Turken en Joden die de pogroms ontvluchtten in het begin van de eeuw, tot aan de catastrofe van de concentratiekampen, toen velen plotseling ontdekten dat zij vreemdelingen waren in hun eigen land.

vesting voor 10.000 vluchtelingen. Dit was een omstreden beslissing, en het debat over hoeveel vluchtelingen het land behoort te accepteren woedt nog steeds. Lokale gemeentes zullen een boete krijgen als ze niet instemmen met het verzoek om extra huisvesting. Het is duidelijk dat sommige lokale overheden zich meer bereid tonen om deze last te accepteren, waardoor het proces van hervestiging varieert over het hele land.

In Utrecht hebben de gemeentelijke besturen zich opengesteld en verwelkomen zij vluchtelingen. Eén van de redenen zou kunnen zijn dat de lokale overheid zich inzet om Utrecht te veranderen in een Human Rights City⁹. Volgens Wim Datema en Esther Feldmann¹⁰:

“ligt deze publieke *commitment* aan de basis van de huidige activiteiten om vluchtelingen onderdak te bieden in Utrecht. Naast het bieden

van een asielzoekerscentrum heeft de stad een aantal noodopvanglocaties opgezet om vluchtelingen te verwelkomen. Tegelijkertijd is de stad op zoek naar extra tijdelijke en permanente locaties om asielzoekers in te laten wonen.”

Deze inzet heeft een groot verschil gemaakt, hoewel er bewoners zijn die terughoudend staan tegenover grote noodopvanglocaties in de stad. Sommige Utrechters geven middels de slogan “AZC, *weg ermee*”¹¹ geluid aan deze negatieve houding ten opzichte van vluchtelingen. In Utrecht en ook andere Nederlandse steden demonstreerden leden van Pegida¹², de Duitse rechtse beweging voor “anti-Islamisering” en supporters van Geert Wilders. Ze lieten daarmee, soms op gewelddadige wijze¹³, weten dat zij tegen het ontvangen van vluchtelingen waren.

Naast de geschiedenissen rondom ontheemding en de mas-

sale mobilisering van vluchtelingen moeten de huidige gebeurtenissen ook in de context worden geplaatst van Europa’s complexe economische migratie situatie. Dit is cruciaal vanwege de spanning en verwarring die ontstaat tussen de categorieën politieke en economische vluchtelingen of migranten.^{*} Veel mensen zijn geneigd om meer sympathie te voelen voor politieke vluchtelingen, terwijl er vaak wordt neergekeken op economische migranten, in het bijzonder op ongedocumenteerde migranten. In een recente documentaire, “*Dispereert Niet*”¹⁴ worden deze negatieve houdingen scherp in beeld gebracht. De film schijnt licht op het leven van ongedocumenteerde Indonesische en andere economische migranten uit voormalige Nederlandse kolonies.

Hoewel gastarbeid inmiddels een permanent onderdeel is van de EU, hebben sommige politici en burgers een negatief beeld

Deze publieke *commitment* ligt aan de basis van de huidige activiteiten om vluchtelingen onderdak te bieden in Utrecht. Naast het bieden van een asielzoekerscentrum heeft de stad een aantal noodopvanglocaties opgezet om vluchtelingen te verwelkomen. Tegelijkertijd is de stad op zoek naar extra tijdelijke en permanente locaties om asielzoekers in te laten wonen.

* DEZE CATEGORIEËN KOMEN VOORT UIT HET VERDRAG BETREFFENDE DE STATUS VAN VLUCHTELINGEN, OPGESTELD DOOR DE VERENIGDE NATIES IN 1951.

** WAT BETEKENT HET VOOR DE AUTONOMIE EN DUURZAAMHEID VAN EEN GEMEENSCHAPSECONOMIE ZOALS WELKOM IN UTRECHT DAT DE GEMEENTE OP HUN VRIJWILLIGERS-UREN LEUNT? HOE KUNNEN WE VRIJWILLIGERSUREN VAN DIT SOORT BURGERINITIATIEVEN BEGRIJPEN IN RELATIE TOT ONZE AFBROKKELENDE WELVAARTSSTAAT EN EEN OVERHEID DIE ZICH TERUGTREKT UIT DE PUBLIEKE SECTOR?

*** KUNNEN WE GRASSROOTS-ACTIVITEIT AUTOMATISCH ONDER COMMONING SCHAREN? ALS VLUCHTELINGEN BIJVOORBEELD ZELF GEEN ZEGGENSCHAP HEBBEN OVER WAAR INGEGAMELDE HULPMIDDELEN TERECHT KOMEN, ZIJN ZIJ IMMERS GEEN ONDERDEEL VAN DE GEMEENSCHAP DIE DE HULPMIDDELEN ALS COMMONS ZOU KUNNEN ONDERHOUDEN.

⁹ Human Rights City www.utrecht.nl/bestuur-en-organisatie/internationale-zaken/mensenrechten

¹⁰ Wim Datema en Esther Feldmann www.govint.org/good-practice/case-studies/wel-come-to-utrecht-how-citizens-and-the-human-rights-city-work-together-to-coordinate-help-for-refugees

¹¹ AZC, *weg ermee* www.humanrightsutrecht.blogspot.nl

¹² Pegida www.wikiwand.com/en/Pegida

¹³ Gewelddadige wijze www.dutchnews.nl/news/archives/2016/01/refugee-centre-attackers-in-court

¹⁴ Dispereert Niet www.youtube.com/watch?v=92SAgJWDwyI&feature=youtu.be

¹⁵ Politieke debatten www.dutchnews.nl/news/archives/2016/01/new-figures-dispute-timmermans-economic-migrants-claim

¹⁶ Welkom in Utrecht www.uvoorvvluchtelingen.nl

¹⁷ Welkom in Utrecht www.facebook.com/welkominutrecht

¹⁸ Centraal Orgaan opvang Asielzoekers www.coa.nl

van de mensen die naar de EU komen om te werken. Deze negatieve opvattingen over economische migranten worden gebruikt om het toelaten van meer asielzoekers in twijfel te trekken en de noodzaak van strengere grenscontroles te legitimeren, zoals in recente politieke debatten.¹⁵ Dit komt omdat wordt aangenomen dat de toename van asielzoekers ook een groter aantal economische migranten met zich mee zal brengen, die, zo wordt aangenomen, niet dezelfde sympathie verdienen. Zo komt het dat sommige EU-landen grensbeperkingen opwerpen en zelfs hekken neerzetten om de toestroom tegen te houden. Ook deze beslissingen zijn omstreden, gezien het feit dat open interne grenzen (middels het Verdrag van Schengen) een fundamenteel onderdeel zijn van de EU.

Welkom in Utrecht

Te midden van deze contro-verses en complicaties proberen burgers in Utrecht vluchtelingen welkom te heten in de stad en de ontheemden een nieuw thuis te laten vinden in de Nederlandse samenleving. Veel mensen willen helpen, maar er komt een hoop coördinatie bij kijken. Dit is waar *Welkom in Utrecht* een belangrijke rol vervult in Utrecht. De groep is ontstaan vanuit een website¹⁶ en een Facebook-

groep¹⁷, die in eerste instantie apart werden ontwikkeld, maar inmiddels worden gecoördineerd.

Ik sprak met twee van de vier initiatiefnemers van de *Welkom in Utrecht* Facebook-pagina (1 december, 2015). Rebecca de Kuijer en Katinka Jesse wilden onderdeel uitmaken van de maatschappelijke reactie om vluchtelingen te ondersteunen die naar hun stad kwamen. Het idee ontstond in september 2015 toen zij (met co-organisatoren Hellen Kooijman en Frank van Soest) een Facebook-groep maakten genaamd “*Welkom in Utrecht*”. De pagina geeft informatie over wat voor hulpmiddelen en vrijwilligerswerk er nodig was bij lokale organisaties. Binnen 24 uur had de lokale overheid de groep geïncorporeerd in hun strategische planning, waarbij ze op de organisatoren steunden om de hulpmiddelen uit de gemeenschap te coördineren.^{**} De vrijwilligersorganisatie is organisch gegroeid, en blijft veranderen en ontwikkelen al naar gelang de vluchtelingensituatie verandert en organisaties buiten ‘vluchtelingenzorgkringen’ ook betrokken raken. De pagina heeft bijna 7000 volgers.

De organisatie biedt een platform waar mensen uit de buurt hun ideeën om te helpen kunnen aanbieden, zodat de overheid die hulp kan inzetten voor de vluchtelingen. Er is veel grassroots interesse, maar veel mensen hebben nog geen banden met de al bestaande

organisaties in de stad die vluchtelingen en asielzoekers ondersteunen. Via *Welkom in Utrecht* worden ideeën en hulpmiddelen op dit grassroots-niveau (het commonen^{***} van die hulpmiddelen en ideeën) verbonden met de inspanningen die georganiseerd worden vanuit het officiële overheidsbeleid voor vluchtelingen.

Welkom in Utrecht speelt een belangrijke rol in het verwelkomen van vluchtelingen in Utrecht, en geeft hen uiteindelijk ook een link met de Nederlandse samenleving. Natuurlijk zijn hun vrijwilligersuren zeer waardevol voor de Gemeente Utrecht en het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers (COA)¹⁸. Maar het hervestigen van de duizenden vluchtelingen die in Nederland aankomen is complex en uitdagend. Elk dorp en elke stad organiseert een reactie, die wordt gecompliceerd door het tekort aan huisvesting in Nederland. Vluchtelingen in de noodopvang of de asielzoekerscentra in Utrecht verblijven daar meestal maar voor een korte tijd voordat ze naar een andere locatie worden verplaatst terwijl hun vluchtelingenstatus wordt geëvalueerd.

Vanwege de continue veranderingen en de preciaire staat van het vluchtelingenproces is ondersteuning vanuit de gemeenschap erg belangrijk. Hoewel er voor de recente toename al organisaties bestonden in Utrecht die vluchtelingen en andere kwetsbare groepen

helpen, heeft *Welkom in Utrecht* groepen samengebracht die voorheen geen partners waren. Het opbouwen van zo'n netwerk en gemeenschap is een toegevoegde waarde van *Welkom in Utrecht* en heeft mogelijk praktijken van commoning in Utrecht verbreedt.

Zo reflecteerde Rebecca tijdens ons interview bijvoorbeeld op het feit dat atheïsten en religieuze mensen met elkaar in contact kwamen tijdens de vrijwillige sessies waar kleding werd gesorteerd. Die ervaring draagt eraan bij dat mensen zich met elkaar verbonden voelen, zelfs wanneer ze verschillende ideeën of religieuze achtergronden hebben. Bovendien zijn er veel mensen die zich zorgen maken over de huidige vluchtelingencrisis, maar nog niet eerder deel uitmaakten van groepen als het Rode Kruis of *Villa Vrede*¹⁹ (een organisatie die vluchtelingen en asielzoekers ondersteunt). Door moderne media als Facebook te gebruiken heeft *Welkom in Utrecht* een nieuwe golf van bezorgde Utrechters samengebracht om onderdeel te worden van de collectieve ondersteuning van vluchtelingen.

Op de Facebook-pagina kun je aankondigingen vinden voor initiatieven en oproepen voor vrijwilligers. Deze aankondigingen voor evenementen of verzoeken om vrijwilligers worden via *Welkom in Utrecht* gecoördineerd met de lokale autoriteiten. Zo werd er in de

herfst van 2015 een kledinginzameling georganiseerd door een netwerk van moskeeën (inclusief de Ulu moskee in Lombok) en zochten zij vrijwilligers om de donaties te sorteren en organiseren. Dit netwerk heet nu het *Vluchtelingen Project Utrecht* (VPU)²⁰. De vrijwilligersoproep werd verspreid via de Facebook-pagina en tientallen mensen dienden zich aan om te komen helpen. De donaties werden vervolgens vervoerd naar de vluchtelingen in de noodopvang. Een ander voorbeeld is de organisatie *Eet Mee!*²¹, een groep die gemeenschappelijke maaltijden organiseerde voor de vluchtelingen. Andere initiatieven waren onder andere filmvertoningen, concerten, het delen van muziek, voetballen, en kunstlessen. Recentelijk, in januari 2016, promootte de bibliotheek van Utrecht een taalfestival in Kanaleneiland²² om zo de honderden vluchtelingen te bereiken die in dit deel van de stad verblijven.

Al deze initiatieven zijn gericht op het bieden van hulpmiddelen en comfort voor de honderden vluchtelingen die tijdelijk in Utrecht wonen. De organisatoren zijn toegewijd aan het idee dat deze inspanningen belangrijk zijn om vluchtelingen te laten integreren in de Nederlandse samenleving. In plaats van dat er maanden, mogelijk jaren wordt gewacht tot nadat asielzoekers hun officiële papierwerk hebben ontvangen, kan integratie en

empowerment vanaf het begin plaatsvinden. Katinka gelooft dat Nederlanders moeten leren van hun fouten: het is cruciaal dat er vanaf het begin integratiemogelijkheden aan nieuwkomers worden aangeboden. Dat integratieproces is tweerichtingsverkeer. Nederlandse burgers moeten zichzelf voorbereiden op het accepteren van nieuwkomers, en vluchtelingen moeten hun weg vinden in een nieuwe en andere cultuur. Dit proces van wederzijds begrip (en strijd) is een onderdeel van het commoningproces. Om sociale hulpmiddelen te beschouwen als iets gemeenschappelijks, moet er een erkenning zijn van waar verschillende mensen vandaan komen. Rebecca legt uit dat *Welkom in Utrecht* die erkenning faciliteert:

“De vrijwilligersinitiatieven kunnen leiden tot persoonlijk contact en wederzijds begrip. Veel vluchtelingen die nu in Utrecht zijn, zullen een verblijfsstatus krijgen. Door hen nu wegwijs te maken in ons land, investeren we in de toekomst.” (AD 2015)

De eerste groep van 500 vluchtelingen verliet Utrecht op 4 november 2015, op weg naar Duinrell, Wassenaar om hun zoektocht naar hervestiging voort te zetten. Op 20 november 2015 kwam een tweede groep vluchtelingen aan in Utrecht. Het werk van *Welkom in Utrecht* gaat nog steeds door. Het blijft verschuiven en is open

¹⁹ **Villa Vrede**
www.villavrede.nl

²⁰ **Vluchtelingen Project Utrecht**
www.facebook.com/groups/1652257241687317/?fref=nf

²¹ **Eet Mee!**
www.eetmee.nl

²² **Kanaleneiland**
www.youtube.com/watch?v=KBfXydNGk6Q&feature=youtu.be

²³ **Wij Zijn Hier**
wijzijnhier.org

²⁴ **Wij Zijn Hier kookboek**
www.facebook.com/weareherecooking

Resto van Harte gaf 300 pakketjes aan de vluchtelingen in de noodopvang, Bron: Facebook - Welkom in Utrecht

De kinderen van Basisschool De Kleine Dichter vroegen alles wat ze wilden weten over vluchtelingen, hun reis naar Nederland en het verblijf hier, Bron: Facebook - Welkom in Utrecht

voor verandering. Na verloop van tijd zullen veel vluchtelingen onderdeel worden van de Nederlandse samenleving. Veel vrijwilligers zijn zich – net als Rebecca en Katinka – ervan bewust dat nieuwkomers over de lange termijn in de gemeenschap moeten worden opgenomen. Hoe kunnen vluchtelingen onderdeel worden van de Nederlandse samenleving en wat kunnen haar huidige bewoners doen om van die samenleving een gastvrije plek te maken? Het proces van commoning bevat dus niet alleen het delen van hulpmiddelen – het verzamelen van kleren, slippers en oordoppen, of het delen van een passie voor muziek en sport – het betekent ook gezamenlijk vaststellen wat onze commons eigenlijk zijn.

De zekerheid van een dak boven je hoofd zou een onderdeel van de commons moeten zijn – niet alleen in de vorm van onderdak, maar ook als voorwaarde om te kunnen leven op een manier die in overeenstemming is met basale mensenrechten. Velen geloven dat dit mogelijk is, ondanks dat regeringen blijven twisten over het aantal vluchtelingen dat zij bereid zijn op te nemen. Maar deze recente golf van vluchtelingen voegt zich bij anderen die nog steeds bezig zijn om een legale status te verkrijgen in Nederland. Dit zou de huidige vrijwilligers te denken moeten geven, omdat de stemmen van hen die zich in een juridisch limbo bevinden (en in de schaduwen van de

Nederlandse samenleving) suggereren dat hervestiging betwist en complex is.

Groepen als *Wij Zijn Hier*²³ proberen bloot te leggen hoe zwaar het leven is voor de vele vluchtelingen en migranten wiens officiële documenten door de Nederlandse overheid zijn geweigerd of vertraagd. Ondanks de golf van sympathie voor Syrische vluchtelingen wegens de burgeroorlog in hun land, zijn er vele andere vluchtelingen die door de scheurtjes van de samenleving glippen en die niet met eenzelfde compassie bekeken worden. Als de Nederlandse overheid inderdaad wederzijds begrip en culturele integratie hoopt te bereiken, is het belangrijk om deze tegenstelling nader te onderzoeken.

Recentelijk uitte *Wij Zijn Hier* in Utrecht bijvoorbeeld de hoop dat de stad hen zou erkennen door het produceren van een kookboek. Het *Wij Zijn Hier* kookboek²⁴ bevat foto's en recepten van gerechten uit de vele landen waar de vluchtelingen vandaan komen. Zonder de juiste burgerstatus mogen asielzoekers niet werken. Dat zorgt voor financiële problemen en houdt mensen tegelijkertijd aan de rand van de samenleving. Het kookboek (waarover nog steeds wordt onderhandeld met betrekking tot de legale verkoop) is een middel om de vluchtelingen te valideren, een stem te geven en hen in staat te stellen geld te verdienen.

Wat zal de toekomst voor commoning in Utrecht brengen als de nieuwkomers zich permanent in de stad vestigen? Zal *Welkom in Utrecht* haar bereik vergroten om ook initiatieven te betrekken die de mogelijke gaten in empathie kunnen dichten tussen nieuwe en oude vluchtelingen, of tussen vluchtelingen en economische migranten? Dit zijn complexe, maar belangrijke vragen. *Welkom in Utrecht* is begonnen met een nieuwe vorm en fase van commoning in de stad van Utrecht.

Dit artikel is vertaald vanuit het Engels.

Wat
ik heb
geleerd van
kapotte

CIRCULAIRE
& ECONOMIE:

Chloe Lee is erg nieuwsgierig naar waarom en hoe mensen zichzelf organiseren. Samenwerken, een onderdeel van zelforganisatie, staat daarom centraal in haar ontwerp en onderzoeksactiviteiten. Als maker is ze geïnteresseerd in het ontwerpen

van 'systemen' die experimentele samenwerkingen ondersteunen. Deze systemen nemen de vorm aan van visuele identiteiten, publicaties, organisatie van tentoonstelling, en online platforms. Om op deze experimentele werkzaamheden te

kunnen reflecteren, schrijft ze over samenwerkingen. Voordat ze haar carrière als ontwerper startte, was ze actief als onderzoeksanalyst voor de Canadese regering en voor Ipsos, een wereldwijd marktonderzoeksbureau. Haar achtergrond als onderzoeker en

haar ontwerp activiteiten kwamen destijds toevallig samen. Tegenwoordig is Chloe een UX/UI designer in Amsterdam en behaalde zij haar mastertitel aan de Rhode Island School of Design.

GIFT
& ECONOMIE
&N
espresso-
machines
bij Repair
Cafés in
Utrecht

“MENSEN HOUDEN ERVAN OM SAMEN TE ZIJN, HUN KENNIS TE DELEN, DINGEN TE REPAREREN EN IETS TE DOEN VOOR HET MILIEU.”

“Het is altijd fascinerend om mensen voor het eerst een Repair Café te zien binnenlopen. Mensen kijken vaak een beetje gedesoriënteerd, alsof ze niet weten wat ze moeten verwachten,” zegt Eva, een vrijwilliger in het café.

Repair Café, een plek waar reparatiespecialisten gratis kapotte dingen repareren, is als concept helder, maar in de praktijk complex. Misschien zijn we er zo aan gewend om dingen weg te gooien dat een tweede leven te mooi klinkt om waar te zijn. Toch is de aarzeling om een Repair Café binnen te stappen overwonnen zodra bezoekers een voet over de drempel zetten.

“Welkom bij het Repair Café! Wil je iets drinken? Koffie, thee...” zegt Eva, één en al glimlach, terwijl ik toekijk hoe bezoekers binnendruppelen op een regenachtige zaterdagmiddag.

Man met kapotte kettingzaag
Vrouw met kapotte koffiemolen
Vrouw met kapotte espressomachine
Man met kapotte espressomachine
Man met kapotte laptop
Vrouw met kapotte espressomachine

Met hun kapotte voorwerpen in de hand gaan de bezoekers zitten naast hun respectievelijke reparatiespecialist. Na een korte kennismaking en inschatting van de schade begint de reparatiesessie. Wat volgt is een symfonie van mechanische geluiden: geboor, geklop en geklik dat tussen de verschillende reparatiestations weerklinkt. Het rumoer wordt alleen onderbroken door stille pauzes om de werking van apparaten opnieuw te testen.

Een succesvolle reparatie gaat onmiskenbaar vergezeld van luid gejuich zodra het object opnieuw tot leven is gewekt. Als

het object niet meer te repareren is, delen de bezoeker en de reparateur hun spijt en hun opluchting, wetende dat ze hun best hebben gedaan.

Zo gaat de standaard workflow bij een Repair Café. Het initiatief is opgericht door Martine Postma in 2009 in Amsterdam. Inmiddels is het een wereldwijd fenomeen, met 980 locaties in 24 landen, en in Utrecht alleen al 10 locaties. Ik correspondeerde met Nina Blanken, communicatiemedewerker bij Stichting Repair Café over de geschiedenis en de toekomst van het groeiende initiatief.

CL: Hoe is Repair Café ontstaan?

NB: Mensen die reparatievaardigheden hebben, maar die anders aan de kant zouden komen te staan, raken weer betrokken. Waardevolle praktische kennis wordt doorgegeven. Dingen worden langer gebruikt, en hoeven niet weggegooid te worden. Dat vermindert de hoeveelheid ruwe materialen en energie die nodig zijn om nieuwe producten te maken. Het vermindert bijvoorbeeld CO²-uitstoot, omdat bij het produceren van nieuwe producten en het recyclen van oude producten CO² vrijkomt.

Repair Café leert mensen om hun bezittingen in een nieuw daglicht te zien, en hun waarde opnieuw in te zien. Repair Café helpt de manier van denken van mensen te veranderen. Dat is essentieel om mensen enthousiast te maken voor een duurzame samenleving.

Maar Repair Café wil vooral laten zien hoe leuk het kan zijn om dingen te repareren, en hoe makkelijk het vaak is.

CL: Wat is je lange termijnvisie voor Repair Café? Denk bijvoorbeeld aan voorlichting, uitbreiding, enzovoort.

NB: Martine Postma heeft een droom voor het nieuwe jaar: Repair Café-lessen voor alle basisschoolleerlingen. Komend jaar gaat Repair Café samenwerken met geïnteresseerde leerkrachten om een curriculum samen te stellen.

CL: Tijdens mijn bezoek viel het me op dat bezoekers doorgaans ouder zijn. Hoe denk je dat dat komt, en is er een plan om jongere doelgroepen aan te trekken?

NB: Ik heb hier met jongere mensen over gesproken, en er zijn een aantal redenen.

We bieden onze diensten niet 24/7 aan. Ze kennen ons vaak niet, waarschijnlijk omdat onze promotie zich niet richt op dit jongere publiek. Bovendien houden jongeren ervan om spullen te kopen... nieuw of tweedehands.

We hebben wel een plan om doelgericht jongere mensen te bereiken. Als onze reparateurs beter worden in het repareren van kleine consumentenelektronica zoals smartphones, tablets en laptops, dan wordt Repair Café aantrekkelijker voor jongere bezoekers. We zijn momenteel in gesprek met partners om vrijwilligers van Repair Café in dit soort producten te trainen.

CL: Elk Repair Café opereert onafhankelijk. Hoe houden jullie toezicht op het functioneren? Wat zijn de grootste organisatorische of structurele uitdagingen waar Repair Café voor staat?

NB: We hebben een starterspakket dat een aantal regels en handleidingen bevat. We kunnen geen toezicht houden op hoe elk Repair Café wordt beheerd. Lokale Repair Cafés moeten zelf goede en enthousiaste vrijwilligers vinden en behouden – mensen die kunnen repareren en goed kunnen communiceren met bezoekers. Ze hebben ook een locatie, gereedschap en publiciteit nodig.

CL: Wat motiveert mensen om vrijwilligerswerk te doen bij een Repair Café?

NB: Mensen houden ervan om samen te zijn, hun kennis te delen, dingen te repareren en iets te doen voor het milieu.

CL: Zijn jullie van plan om ooit immateriële dingen te repareren?

NB: Zoals een gebroken hart, bedoel je? Nee.

“MENSEN DIE REPARATIE-VAARDIGHEDEN HEBBEN, MAAR DIE ANDERS AAN DE KANT ZOUDE KOMEN TE STAAN, RAKEN WEEER BETROKKEN.”

Alle foto's in dit artikel zijn gemaakt door Chloe Lee

“EEN GIFT DIE GEEN SOLIDARITEIT BEVORDERT IS EEN CONTRADICTIE.”

Mary Douglas, *The Gift*

De biografie van een ding: de waarde van een object bepalen

De vrouw met de koffiemolen ging zitten en wachtte op de volgende beschikbare reparatiespecialist. Haar koffiemolen was moeilijk te dateren, afgaande op het klasieke ontwerp.

“Hij is nog van mijn oma, uit de jaren '50”, zei de vrouw. “Nadat ze was overleden, heb ik hem weer in gebruik genomen. Een tijdje geleden stopte hij met werken, dus bedacht ik me dat ik altijd kon proberen hem naar een Repair Café te brengen...”

Net zoals voor deze vrouw geldt, hebben de objecten die mensen naar een Repair Café brengen, vaak een lange en complexe geschiedenis. Objecten kunnen weliswaar hun eigen verhaal niet vertellen, maar toch definiëren zij net zo goed hun gebruikers als de gebruikers hun objecten.

Antropoloog Igor Kopytoff (1986) wijst ons erop dat we de neiging hebben om “mensen conceptueel te scheiden van dingen, en om mensen te zien als het natuurlijke domein voor individualisatie... en dingen als het natuurlijke domein voor commodificatie”.

Socioloog Bruno Latour pleit tegen deze scheiding tussen object en mens, en schrijft dat “onze sociale relaties vrijwel nooit bestaan uit alleen mens-tot-mens verbindingen... of object-tot-object verbindingen, maar waarschijnlijk zigzaggen van de één naar de ander.”

Dat wil zeggen dat ook objecten net als mensen sociale levens hebben. Om onze

materiële cultuur beter te begrijpen, moeten we bovendien de biografie van het object analyseren. Kopytoff spoort ons aan om de volgende vragen te stellen:

Waar komt het ding vandaan, en wie heeft het gemaakt? Wat zijn de erkende “perioden” in het “leven” van het ding, en aan welke culturele markeringen zien we dat? Hoe verandert het gebruik van het ding met de leeftijd, en wat gebeurt ermee als het niet langer nuttig is?

Ik vroeg de vrijwilligers of ze ooit nieuwsgierig zijn naar waar de kapotte voorwerpen vandaan komen.

“Ik kreeg ooit een antiek Hollands poppenhuis onder ogen waarvan ik de indruk kreeg dat de bezoeker het al sinds zijn/haar kindertijd in bezit had. Het zou best een familie-erfstuk kunnen zijn”, merkte Eva op.

Raymond, een reparatiespecialist, voegde daar aan toe: “We vragen bezoekers doorgaans niet naar het verhaal achter hun objecten, maar er is een vrouw die regelmatig langskomt voor kleine reparatieklusjes. Soms heeft ze iets bij zich dat duidelijk niet meer te repareren is. Afgelopen week kwam ze langs met kapotte kerstlichtjes die naar mijn mening niet de moeite waard waren om te repareren. Toch probeerde ik haar te helpen. Toen liet ze vallen dat ze autistisch was, en dat deze bezoeken haar troost en broodnodig menselijk contact bieden.”

Het gaat te ver om te zeggen dat Repair Café gebroken harten repareert, maar toch kunnen objecten soms sociale rela-

ties bemiddelen en herstellen. Dat is wat objecten een waarde geeft die ze ver boven puur economische waarde uit tilt.

Geen gift is gratis in de gifteconomie

We hebben de sociale en economische relaties tussen bezoekers en hun objecten bekeken, maar hoe zit het met de vrijwilligers? Wat is hun plaats in dit netwerk van mensen en objecten?

Het Repair Café opereert in een ruimte die onafhankelijk is van de markt. Vanuit economisch perspectief participeren de vrijwilligers in een gifteconomie, waar ze hun tijd en kennis besteden zonder expliciet rendement. Hoewel ik geen moment twijfel aan de bedoelingen en toewijding van de vrijwilligers, wil ik onze opvattingen over “gratis giften” – in dit geval, tijd en gratis reparatieservice – toch opnieuw onder de loop nemen.

In zijn boek *The Gift* wijst socioloog Marcel Mauss ons erop dat giften circuleren in een systeem van wederkerigheid*, in plaats van enkelvoudigheid. Antropoloog Mary Douglas werpt nieuw licht op de tekst van Mauss wanneer ze de slecht gekozen term “gratis gift” in twijfel trekt:

Het probleem van de zogenaamde 'gratis gift' is dat de bedoeling van de schenker is om gevrijwaard te worden van retour giften van de ontvanger. Het weigeren van terugbetaling plaatst de handeling van het geven buiten de wederzijdse banden tussen gever en ontvanger. Zodra de 'gratis gift' is gegeven, impliceert dit geen

Gift- en circulaire economie: Wat ik heb geleerd van kapotte espressomachines bij Repair Cafés in Utrecht – Chloe Lee

verdere aanspraak op iets van de ontvanger. Het publiek laat zich niet om de tuin leiden door gratis giftcoupons. Het gebaar van een 'gratis gift' schept zo weinig doorlopende betrokkenheid dat het gebaar net zo goed niet gemaakt kan worden.

Als Mauss gelijk heeft, ervaren de vrijwilligers waarschijnlijk een ontastbare vorm van beloning. Dat zal niet als een verrassing komen; de meesten van ons zullen dat plezier in het helpen van anderen herkennen. Het intrigerende is hoe reparatiespecialisten worstelen om dat gevoel van voldoening concreet te maken.

Eén fietsreparatiespecialist moest lang nadenken toen ik hem vroeg naar zijn motivatie om vrijwilligerswerk te doen. Uiteindelijk vertelde hij me een verhaal om zijn punt te illustreren. Hij vertelde dat er ooit een gehandicapte man langskwam met een op maat gemaakte fiets. De man klaagde dat iets aan de fiets niet soepel werkte. Toen de specialist de fiets inspecteerde, ontdekte hij dat de rem nog nauwelijks vast zat. Beide mannen wisten meteen dat ze op het nippertje een levensbedreigende situatie hadden voorkomen. Deze reparatiespecialist had dus op een hele concrete manier voldoening gehaald uit het voorkomen van een ongeluk. Reparatiespecialist Ruud vatte het bondig samen toen ik hem vroeg waarom hij steeds opnieuw naar het Repair Café blijft terugkomen. “Het is gewoon zo gezellig”, zei hij.

* EEN GELIJKWAARDIGE RELATIE DIE IS GEBASEERD OP WEDERKERIGHEID WORDT OOK WEL RECIPROCITEIT GENOEMD. RECIPROCITEIT IS CRUCIAAL OM DE SOLIDARITEIT OP TE BOUWEN DIE NODIG IS IN EEN SAAMENLEVING GEBASEERD OP DE COMMONS: JE MOET IETS VOOR ELKAAR OVERHEBBEN ZONDER DAAR ONMIDDELIJK IETS VOOR TERUG TE VERWACHTEN, EN EROP VERTROUWEN DAT DE ANDER VOOR JE KLAARSTAAT ALS JIJ DAT NODIG HEBT.

Circulaire economie: openbaringen van een haperende Senseo

“Wat is het populairste artikel dat je hebt gerepareerd?”, vroeg ik aan iedere reparatiespecialist. Het antwoord was bijna unaniem: “Philips Senseo Espressomachine”.

Dat product wordt zo regelmatig gerepareerd dat één van de vrijwilligers er een speciale reparatiehandleiding voor heeft gemaakt, die is gedeeld met alle Repair Cafés in Nederland. Met een korte zoekopdracht op YouTube zijn ook honderden instructies te vinden om veel voorkomende problemen ermee op te lossen.

Taco, een oudgediende reparatiespecialist, vertelde me dat het vaak eenvoudiger is om een koffiemolen uit de jaren ‘50 te repareren dan hetzelfde apparaat zoals ze nu worden gemaakt. In Taco’s woorden:

Een paar decennia geleden werden consumentenproducten zo gemaakt dat je ze uit elkaar kon halen en de kapotte onderdelen kon vervangen. Tegenwoordig worden producten uit één stuk gemaakt, waardoor het ingewikkeld en duur wordt om ze te repareren. De meeste mensen gooien uiteindelijk het hele ding maar weg.

Taco’s opmerking over de levensgeschiedenis van deze artikelen laat zien hoe kennis wordt gefragmenteerd tussen producenten, distributeurs en consu-

menten naarmate onze kapitalistische maatschappij de productie steeds verder onderverdeelt in gespecialiseerde compartimenten omwille van efficiëntie en kostenbesparing. Deze kenniskloof creëert onvermijdelijk steeds meer onkunde onder consumenten.

Dat objecten steeds vaker worden ontworpen met beperkte levensduur is het resultaat van “geplande veroudering” – een bedrijfsstrategie die consumenten aanmoedigt een nieuw model te kopen in plaats van het oude proberen te redden.

In het boek *Cradle to Cradle: Rethinking the Way We Make Things*, wijzen auteurs Michael Braungart en William McDonough erop dat gepland verouderende producten het gevolg zijn van een “cradle to grave” productiesysteem. In het “cradle to grave”-model verloopt de levenscyclus van het product lineair, in relatief korte tijd van consument tot vuilstortplaats of verbrandingsoven.

Dit model produceert enorme hoeveelheden afval. Producten die hadden kunnen worden afgebroken of hergebruikt, belanden nu op afvalbergen. Braungart en McDonough onthullen dat:

Wat de meeste mensen in hun vuilnisbak zien is nog maar het puntje van een materiële ijsberg; het product zelf bevat gemiddeld maar 5 procent van de ruwe materialen die zijn gebruikt om het te vervaardigen en te bezorgen.

Een onderzoek door het *Environmental Programme* van de Verenigde Naties heeft bevestigd dat we in 2050 onze consumptie van mineralen, fossiele brandstoffen en

biomassa zullen hebben verdubbeld, tot 140 miljard ton.

Een “cradle to cradle”-model, daarentegen, maakt een circulaire economie mogelijk. In een circulaire economie worden producten ontworpen om afval en vervuiling te minimaliseren. Aan het einde van zijn levenscyclus wordt een product afgebroken tot bio-voedingsstoffen die veilig in de biosfeer terecht kunnen komen, of tot industriële grondstoffen die kunnen worden hergebruikt voor toekomstige industriële productie.

De European Environmental Commission werkt momenteel in samenwerking met een netwerk van basisorganisaties, waaronder Repair Café, aan beleidsvoorstellen om circulaire economieën te ondersteunen. In een gezamenlijk *mission statement* uit 2015 oppert het comité plannen die fabrikanten zouden dwingen om producten repareerbaar te maken, zonder gepatenteerde onderdelen, en om de verwachte levensduur van het product te communiceren richting consumenten. Ten slotte roept het *mission statement* op om als positieve prikkel de BTW op reparatieactiviteiten te verlagen.*

Conclusie

Hoe inspirerend het ook is om Repair Café zo het voortouw te zien nemen, ik realiseer me wel hoe lastig het is om de effectiviteit ervan te beoordelen. Er is nog een lange weg te gaan om beleid, bedrijven en consumenten op één lijn te plaatsen richting een circulaire economie. Maar toch: elke grootschalige verandering begint met een geleidelijke, collectieve verschuiving in onze individuele manieren van denken.

Dankzij Repair Café ben ik opnieuw gaan nadenken over mijn relatie met de materiële wereld. Dit heeft me helpen erkennen dat mensen niet alleen machines construeren, maar dat machines net zo goed onze gewoonten, gedrag, economieën en uiteindelijk onze geschiedenis construeren.

Misschien draait het bezoeken van een Repair Café niet voor iedereen om duurzaamheid. Voor sommigen gaat het simpelweg om het kopje koffie dat je deelt met anderen die hun kapotte espresso-machine langs brengen.

Dit artikel is vertaald vanuit het Engels.

* WAT BETEKENT ZO'N SAMENWERKING MET DE EU VOOR DE AUTONOMIE VAN REPAIR CAFÉ? WAT BETEKENT HET DAT HET VRIJWILLIGERSWERK EN DE EXPERTISE VAN DE REPARATIESPECIALISTEN WORDT GEBRUIKT EN INGEZET DOOR EEN AUTORITEIT ALS DE EU? BESTAAT ER EEN RISICO OP COÖPTATIE EN UITBUITING VAN DE GOEDE INTENTIES VAN REPAIR CAFÉ?

Referenties:

Kopytoff, I. (1986). The cultural biography of things: commoditization as process. *The social life of things: Commodities in cultural perspective*, 68, 70-73.

Latour, B. (2005). *Reassembling the Social - An Introduction to Actor-Network-Theory*, by Bruno Latour. Oxford University Press.

Mauss, M. (1990[1954]). *The Gift: forms and functions of exchange in archaic societies*. Routledge.

Douglas, Mary (1990). Foreword: No free gifts. *The gift: form and functions for exchange in archaic societies*, 7-18.

McDonough, W., & Braungart, M. (2010). *Cradle to cradle: Remaking the way we make things*. MacMillan.

Repair Café. *Europe Ready for Circular Economy*. 06 Oct. 2015. Bezocht op 1 maart 2016 op <http://repaircafe.org/en/europe-ready-for-circular-economy/>

“HET IS GEWOON ZO GEZELLIG”

In Utrecht Overvecht doen 100 verenigde mensen aan

GROEPS – WONEN

Door Maartje Oostdijk

op zoek naar
(on)gewone
manieren van
samenleven

Maartje Oostdijk is PhD student aan de University of Iceland en Stockholm University. Haar onderzoek richt zich op visserijen en ze verbindt dit sociaaleconomisch onderzoek aan biologische studies naar ecosystemen. Ze is geïnteresseerd in

ecologisch georiënteerde theorieën over economieën en alternatieven voor de mainstream, neoklassieke economische gedachten die bewezen schadelijk zijn voor onze ecosystemen en samenlevingen. Door haar studie in milieukunde en de samenwerking

met (Un)usual Business is ze gesterkt in haar verlangen om (nog) meer commons te ontdekken. Commons tonen voor haar een alternatief voor individualistische en vaak non-egalitaire vormen van privatisering. Met haar achtergrond in beeldende

kunst, tekent en fotografeert Maartje in haar vrije tijd. Daarnaast is ze dankbaar voor de vele openbare zwembaden en geothermische warmwaterbronnen die IJsland tot een leefbare, 'arctische rots' in de Atlantische Oceaan maken.

Fotoreportage door Maartje Oostdijk.
Bekijk de volledige fotoserie op
www.unusualbusiness.nl

“HET ZIJN DE FYSIEKE RUIMTES WAAR DE REGELS EN MIDDELEN VOOR HET DELEN ZICH ONTWIKKELLEN”

Stavros Stavrides
(vrij vertaald)

¹ Ostrom, E. (2015). *Governing the commons*. Cambridge, United Kingdom, Cambridge University Press.

² De Klopvaart
www.klopvaart.nl

De houtkachel buiten de Klopvaart

Eén van de docenten van mijn master milieukunde begon zijn hoorcollege over ‘*the commons*’ met een foto van stapels vuile vaat in een algeheel vuile keuken. De keuken zag eruit als een typisch keukenblok in één van de studentenhuizen waar ik destijds nog wel vrienden had wonen. Ook in mijn studentenhuis was de keuken in soortgelijke toestand. Hij vroeg zijn zaal wiens keuken er zo vies uit zag als op de afbeelding en een aantal van ons stak de hand op. Mij kwam die desinteresse in hygiëne wel bekend voor, dus ook ik stak mijn hand op.

De docent ging niet echt in op de handen uit de zaal maar nam aan dat onze keukens er beter uitzagen dan het schrikvoorbeeld. Hij vroeg ons naar hoe wij onze gemeenschappelijke ruimtes, onze *commons*, organiseerden. Hadden we bijvoorbeeld schoonmaakroosters, een boetesysteem? Veel studenten antwoordden bevestigend, in onze keukens

I

hingen roosters en waren er afspraken die het gebruik van de gemeenschappelijke ruimten reguleerden. De bekende, Nobelprijs winnende econome Elinor Ostrom doorbrak het destijds heersende paradigma in de economie en milieukunde dat stelde dat mensen niet hun eigen gemeenschappelijke bezitten konden reguleren en dat er altijd regulatie van bovenaf nodig zou zijn (uit het bekende essay over the ‘*Tragedy of the Commons*’ van Garrett Hardin)¹. Volgens Ostrom kunnen groepen mensen dit onder goede omstandigheden uitstekend zelf doen.

Samen leven

De Klopvaart² is een voorbeeld van zo’n zelf-georganiseerde ‘commons’ in Utrecht. De Klopvaart is een woongroep met circa 85 volwassenen en 15 kinderen en bevindt zich in de wijk Overvecht, te Utrecht. Een aantal nabijgelegen appartementen

II

Twee koelkasten in de gedeelde keuken

complexen en een gemeenschappelijke binnentuin geven ruimte aan een interessante manier van samenleven. Van de buitenkant is weinig te zien van deze alternatieve vorm van samenleven en de vormgeving van deze manier van samenleven verschilt van de vele andere uiterlijk uniforme appartementencomplexen in de wijk. Ik sprak er met Dirk (29) en Hanz (60) die beiden een eigen woonruimte hebben in twee verschillende huizen op *de Klopvaart*.

Wat onderscheidt nu een woongroep van de chaos van het studentenhuus? Dirk wijt het aan ‘commitment.’ In zijn ogen zijn de mensen die zich bij *de Klopvaart* aansluiten gelijkgestemden en daardoor meer betrokken. Na genoeg te hebben van de tragedie die plaatsvond in de gemeenschappelijke ruimtes van zijn studentenhuus was Dirk op zoek naar een andere manier van samenleven met anderen. Immers, in een studentenhuus worden mensen samen geplaatst uit (economische) noodzaak en in een woongroep is het ieders individuele keuze om samen met anderen te leven. Zelfs een wasknijper systeem met namen van de huisgenoten om de vaat te markeren was

De woonkamer van Hanz

Hanz in zijn kamer

niet afdoende om ‘spookvaart’ te voorkomen, de nonchalance van de medehuisgenoten was zichtbaar. Er ligt weinig vast binnen *de Klopvaart* en mensen steken naar eigen inzicht tijd in de woongroep. Hoewel er volgens Dirk weinig echt verplicht is voelt hij wel dat er van iedereen verwacht wordt bij te dragen.

Er zijn vier clusters van huizen op *de Klopvaart* en elk cluster bestaat uit drie huizen. Ieder huis is weer in andere wooneenheden onderverdeeld en elke wooneenheid kent andere gebruiken. Als ik Dirk vraag wat er wordt gedeeld binnen *de Klopvaart* dan antwoordt hij: ‘vooral een hoop praktische dingen’. Hij doelt voornamelijk op de fysieke ruimtes van *de Klopvaart*. Volgens de Griekse theoreticus Stavros Stavrides zijn het nou juist die fysieke ruimtes waar de regels en middelen voor het delen zich ontwikkelen, en ze zijn daarom cruciaal in dit verhaal.³ Het huis van Dirk bijvoorbeeld deelt een gemeenschappelijke woonkamer en keuken. Ik loop met Dirk naar de gemeenschappelijke woonkamer en keuken. Er staat nog een kerstboom, veel meubilair, veel gezelschapsspellen en ander speelgoed. Dirk mompelt: ‘Ja, de woonkamer is eigenlijk wel een beetje

³ Stavrides, S. (2016). *Common Space: The City As Commons*. London, Zed Books Limited.

* MOET IEDEREEN
EVENVEEL TIJD BIJDRAGEN,
OF DELEN IN ALLE TAKEN
OM EEN COMMONS IN
STAND TE HOUDEN? IS
ER SOCIALE CONTROLE
NODIG OM TE GARANDEREN
DAT MENSEN GENOEG
BIJDRAGEN?

de ruimte van het gezin’. De keuken is netjes en schoon en bevat vele soorten servies van de verschillende bewoners van dit huis. Hanz deelt zijn keuken met een jongere man die op dezelfde verdieping woont. Hij zegt dat het voor hem is alsof hij de keuken deelt met zijn zoon. Terwijl ik in de krappe ruimte die de gang mij geeft een foto probeer te maken van de nette, gezellige keuken, roept Hanz vanuit de woonkamer dat het typerende aan zo’n keuken de twee koelkasten zijn. Hij heeft gelijk en zo goed en kwaad als het gaat probeer ik beide koelkasten in mijn frame te krijgen.

Vergeleken bij de kibboets, een collectieve landbouwnederzetting in Israël, waar Hanz ooit 14 jaar woonde vindt hij het wonen op de Klopvaart ‘kinderspel’. Zijn deur kan hier twee weken op slot zitten en niemand zou hem hier op aanspreken. In de kibboets, waar zijn volwassen kinderen nog steeds wonen werd er meer van je verwacht. Iedereen had taken, men werkte samen, er moest in het levensonderhoud worden voorzien. Iedereen verdiende er ook hetzelfde. Hanz is blij met de woongroep waar hij nu zo’n drie à vier jaar woont, al laat hij af en toe ook onvrede doorschemeren. Er zijn

ook mensen bij die minder bijdragen en die hier niet op worden aangesproken.* "Er zijn hier geen sancties voor, het wordt geaccepteerd."

Echter, later in het gesprek nuanceert Hanz deze uitspraken weer, immers het zou om ongeveer 15% van de mensen gaan die minder bijdraagt dan dat er eigenlijk van ze wordt verwacht. Ook laat Hanz weten dat er mensen zijn die zich gedurende de jaren meer hebben toegeëigend dan dat eigenlijk eerlijk zou zijn. Ze zetten meer hun stempel op gemeenschappelijk bezit dan anderen, nemen bijvoorbeeld meer fysieke ruimte in dan anderen of dragen minder bij aan de gemeenschappelijke taken. Hier is geen procedure voor vastgelegd, hoogstens zou een klacht kunnen worden ingediend bij het bestuur. Geen van de voorbeelden die Hanz noemt zijn ernstig maar ze zijn wel reden voor mensen om door te verhuizen naar een ander huis binnen *de Klopvaart*, of om bij *de Klopvaart* weg te gaan.

De wettelijke vorm van de woongroep is een vereniging. Iedereen die besluit bij *de Klopvaart* te gaan wonen wordt dan ook geacht zich aan te sluiten

(Utrecht)

bij een commissie. Afbeelding 1 laat de structuur zien van de verschillende commissies in de woongroep. Toen de woongroep werd opgericht in 1984 was er sprake van twee commissies (de beheer- en wachtlijst commissies). Deze zijn met het groeien van de woongroep uitgebreid. Zo is er nu ook een commissie voor de huur/verhuur en een voor de informatiemiddag voor geïnteresseerden. En er is sprake van commissies die minder gelieerd zijn aan de twee oorspronkelijke commissies, zoals bijvoorbeeld het voedselcollectief (VoCo) waar Dirk bij aangesloten is.

Hanz brengt met de commissie ‘klopper’ drie maal per jaar een blaadje uit dat voornamelijk is gevuld met verhalen van bewoners. Er is een gemeenschappelijke tuin en een gemeenschappelijke projectruimte, het beheer hiervan wordt georganiseerd door de desbetreffende commissies.

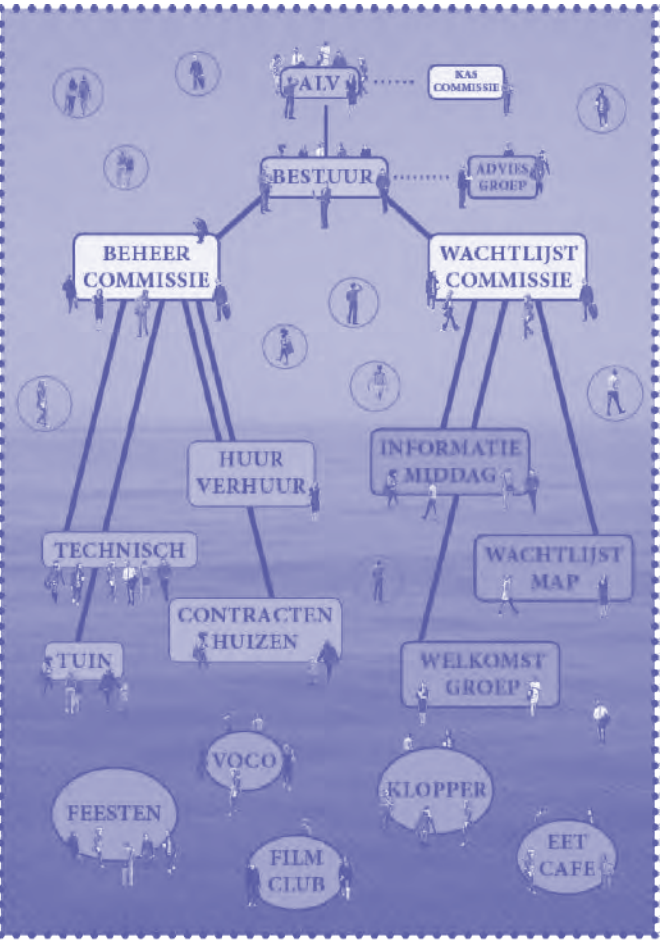
De VoCo heeft een eigen winkeltje in één van de complexen van *de Klopvaart* waar Dirk me rondleidt, er worden geen verse groenten en fruit verkocht, wel zijn alle producten biologisch: Biocrackers, rijstwafels, quinoa en meer. Dirk wijst op een weggeefkast en

VII

VoCo winkeltje

Afbeelding 1: Structuur van de verschillende commissies binnen de Klopvaart

het kerstpakket voor alle vrijwilligers wat ze hebben gemaakt. Op de grond liggen pompoenen met kaartjes met daarop de naam van de vrijwilliger en een bedankje. Op twee mensen na wonen de vrijwilligers van de VoCo op *de Klopvaart*.

De woongroep heeft zijn eigen construct en verschillende niveaus van organisatie. Zo zien de commissies met eigen regels toe op het schoonhouden van en respectvol behandelen van de gemeenschappelijke ruimtes (winkel van de VoCo, projectruimte en tuin). Op een hoger niveau communiceert het bestuur direct met de verhuurder, Portaal. De adviesgroep adviseert op haar beurt het bestuur. Dan vindt er nog drie keer per jaar een algemene ledenvergadering plaats waarin alle volwassen bewoners inspraak hebben. Volgens Hanz komt ongeveer een derde van de bewoners hier opdagen.

Hanz noemt een voorbeeld van een onderwerp dat kan langskomen tijdens zo'n ALV: De vereniging heeft collectief een (groene) energie leverancier, maar nu was één van de appartementen complexen zo slim

een ander, goedkoper, contract af te sluiten. Dit is niet volgens de statuten en zodoende niet legaal. Als ieder huis deze beslissing zelf zou willen kunnen maken zouden de statuten bij de notaris moeten worden aangepast, een prijzige onderneming.

Met enige scepsis vertelt Hanz over een groepje bewoners dat bezig is met het onderwerp: sociale cohesie. Deze groep mensen is bijeengekomen om te werken aan meer sociale cohesie in de woongroep. Er wordt redelijk weinig gezamenlijk ondernomen door de gehele woongroep, vinden ook Dirk en Hanz. Eens in de twee weken wordt er een film getoond, zes keer per jaar is er een eetcafé, af en toe is er een tuinfeest en soms wordt er voor de feestdagen iets georganiseerd. Oud en nieuw of Sinterklaas worden weleens samen gevierd. Hier wil dit groepje mensen verandering in brengen. Deze activiteiten vinden plaats in de gezamenlijke project ruimte of de gemeenschappelijke tuin.

Potentiële nieuwe bewoners van *de Klopvaart* kunnen langskomen op een informatiemiddag waar ze zich kunnen inschrijven en worden vervolgens op een

wachtlijst geplaatst. Er wordt gestreefd naar een wachtlijst met ongeveer 70 kandidaten. De huizen waarin de kamers vrij komen selecteren op basis van de map met kandidaten op de wachtlijst mensen die ze leuk vinden. De volgende stap is een kennismaking met de huizen waar kamers leegkomen. Er komen gemiddeld 5 nieuwe mensen bij per jaar. Iedere nieuwe bewoner krijgt individueel een huurcontract bij Portaal, dit werkt dus als bij ieder ander huis, maar het principe van zeggenschap werkt anders. In een normaal huurhuis kunnen bewoners immers niet beslissen wie hun nieuwe burens worden en wordt het onderhoud van eventueel gemeenschappelijk groen vaak uitbesteed.

Ik vraag Hanz waarom mensen weggaan bij *de Klopvaart*, hij noemt twee voornamelijk redenen: De eerste reden is spanning en onvrede met medebewoners, ruzie. De tweede reden die hij noemt heeft te maken met relaties dan wel gezinssamenstelling. Er zijn bewoners die willen gaan samenwonen met hun partner of geen kinderen willen grootbrengen in een woongroep.

Dirk is erg tevreden over zijn beslissing om bij *de Klopvaart* te gaan wonen. Tijdens zijn reizen door Zuid-Europa en Marokko waar hij vrijwilligerswerk deed bij onder andere woongroepen, zocht hij een plek in Utrecht om gemeenschappelijk en minder passief te wonen doch het studentenhuus te ontsnappen. Rondlopend op *de Klopvaart* denk ik te zien dat de 5% van de mensen die volgens Hanz te weinig bijdragen niet een té grote stempel drukken op de woongroep. In mijn ogen zien de huizen er ordelijk, gezellig en schoon uit en de tuin is niet te vergelijken met de onkruid- en afgedankte-meubel-tuin in mijn eigen studentenhuus. Een oud-bewoonster in het blaadje ‘*de Kloppe*’ geeft echter te kennen dat ze blij is afscheid te nemen van de tuin vol onkruid waar niet tegen op te wieden valt en lawaaierige bure. Ze gaat nu samenwonen met haar vriend, gewoon met z’n tweeën, in een gewone straat met gezinnen en een aangenaam burecontact.

Op *de Klopvaart* lijkt er wellicht nog een slag te halen in de gemeenschappelijkheid en organisatie, maar tegelijkertijd biedt de woongroep een leefbare en harmonieuze omgeving. Bij het delen van

gemeenschappelijk bezit komt altijd meer kijken, moet er meer water bij de wijn worden gedaan, *de Klopvaart* biedt haar bewoners echter veel andere voordelen. Dirk en Hanz hebben voorlopig in elk geval geen plannen haar te verlaten.

Bankje vóór *de Klopvaart*

Fotoreportage door Maartje Oostdijk. Bekijk de volledige fotoserie op www.unusualbusiness.nl

ARISAN REVISITED: NOTES ON PRECAR- IOUSNESS

Nuraini Juliastuti is mede-oprichter van KUNCI Cultural Studies Center (<http://kunci.or.id/>) in Yogyakarta, Indonesië. Ze is PhD student aan het

instituut Culturele Antropologie en Ontwikkelingssociologie van de Universiteit Leiden. Haar dissertatie, 'Performing Authenticity: Doing Music

and Culture in the Digital Age', laat domeinen zien waar participatie, manieren van authenticiteitsproductie, waarde creatie en reflectie plaatsvinden.

Parasite Lottery Lucky Draw #1 (juni 2015), Foto door Carlijn Bakker

Arisan is a popular community-based savings association in Indonesia. Amid various ways of saving and credit facilitated by modern banking platforms, *arisan* proves to be a sustaining mechanism for accumulating money. What aspects of *arisan* to help contribute to its sustainability?

Arisan: a transitional economic system

Jan Newberry defines *arisan* as a monthly credit lottery and describes how it works as follows: “At each meeting, members contribute a fixed amount, and each in turn receives the entire collected amount during the course of the *arisan*’s run (several weeks, months, or as long as it takes). Although identified here as a credit lottery, the *arisan* is just as easily described as a savings association.”¹ The members of *arisan* refer to it as a way of saving—a forced one. There are other definitions, however.

Edward Miguel, Paul Gertler, and David I. Levine discuss *arisan* as an Indonesian typical self-help group that built on the foundation of social

networking, saving mechanism, and loans provision.² Kempe Ronald Hope defines it as a group saving association in which temporary loans are possible.³ Bala Shanmugam refers to it as a rotating credit association.⁴ Both Hope and Shanmugam respectively emphasize *arisan* as part of the subterranean and informal economy. They provide many examples to show the existence of *arisan*-like mechanisms in different contexts—*tontines* and *kootu* (Malaysia), *paluwagan* (the Philippines), *adashi* or *cha* in Nigeria, ROSCA or rotating saving credit association (South Africa), *chita* (India), *sou-sou* (Trinidad and Tobago), *tanda* (Mexico), and *gameya* (Egypt).

The emphasis on informality indicates the function of *arisan* as a transitional economic system. For those who are not familiar with the cold and bureaucratic banking system, the familiarity

of *arisan* is a feature to make it easier to partake in organizing personal finance. *Arisan* is the intermediary, “the middle rung”, says Geertz, from a traditionalistic agrarian society to a commercial one.

More economic

According to Geertz, *arisan* has become “more and more specifically economic rather than diffusely social institutions.”⁵ It has become the norm to be part of two, three, or even more *arisan* groups. The reason is to be able to save more. On the one hand, it indicates willingness to save. On the other, however, the savings might be distributed for different expenses and needs, and dissolved as soon as they are obtained. To illustrate this, I use my mother’s story as an example. She is a member of four *arisan* groups. As much as my mother enjoys going

¹ Newberry, *Rituals of Rule in the Administered Community: The Javanese Selamatan Reconsidered*, 1296-7.

² Miguel, Gertler, and Levine, *Does Industrialization Build or Destroy Social Networks?*, 290.

³ Hope, *Growth and Impact of the Subterranean Economy in the Third World*, 869.

⁴ Shanmugam, *Socio-economic Development Through the Informal Credit Market*, 209.

⁵ Geertz, *The Rotating Credit Association: A ‘Middle Rung’ in Development*, 246.

⁶ Shanmugam, *ibid.*, 219.

⁷ Geertz, *ibid.*, 247.

⁸ Shanmugam, *op.cit.*

⁹ Geertz, *ibid.*, 260.

¹⁰ Geertz, *ibid.*, 243.

¹¹ Bähre, *Money and Violence: Financial Self-Help Groups in a South African Township*, 90.

¹² Bähre, *ibid.*, 99.

to *arisan*, there were many occasions where she could not attend due to her work obligations. Despite being busy, she did not want to miss a single *arisan* meeting, and at once lose the possibility of *narik*. A common strategy that is applied to deal with this problem is to get a representative whom is tasked with paying the contribution money. A simple solution is to get a *wakil*, or representative—for example, a daughter or close relative. My mother often asked my older sister to represent her.

The social meaning of *arisan*, often unsettled by the busy and hectic lives of its members, has the potential to be reproduced and revitalized in some ways. The difficulty in getting a representative is because *arisan* requires high social skills; a skill not everyone is at ease with. Especially if this includes chit-chat with a group of much older women. The challenge is to convince the prospective representative that going to *arisan* can be an OK experience too. After regularly being present at my mother's *arisan* groups, my sister eventually had the idea of joining the groups herself. Rather than going to *arisan* as a mere representative, she made the most of it by subscribing to its meaning—a powerful economic institution.

Another aspect to reveal from the fear of losing the opportunity to get the *arisan* fund is an attempt to learn to commit to the basic principle of the *arisan*, as Shanmugam writes, “the duty-bound to make regular contributions.”⁶ The failure to provide the commitment would result in shame⁷ and distrust among the group. Because it suggests the lack of “discipline to set aside money regularly.”⁸ This is an aspect, which has brought Geertz to conclude *arisan* as an “educational mechanism.” The educational value lies in its capacity “to change their whole value framework from one emphasizing particularistic, diffuse, affective, and ascriptive ties between individuals, to one emphasizing—within economic contexts—universalistic, affectively neutral, and achieved ties between them.”⁹

Communal harmony

Kerukunan, communal harmony, manifested in the gathering, has been the key element in the operationalization of *arisan* (see Geertz).¹⁰ Geertz alludes to the word ‘*arisan*’ as *mutual help*. My assumption is that it derives from Javanese, the language spoken by the people in Mojokuto, Geertz's main research area. But ‘*arisan*’ sounds like ‘*warisan*’, an Indonesian word, which literally means an inheritance. It derives from ‘*waris*’, a Javanese word that is absorbed by Indonesian, which means an inheritor. The collected lump sum of the *arisan*, succeeded to one member to the other, indeed feels like a collective inheritance.

The gathering aspect aside, based on my childhood memories, *arisan* is an opportunity to share good food and eat together. The host of the *arisan* meeting always provides special food, the kind of food and drinks that might not be available on a daily basis. Eating together is an added element that makes *arisan* pleasurable. Going to an *arisan* is a much-awaited event, because it is like going out to eat, which does not occur often. For the same reason, I liked it when my mother asked me to come to an *arisan* with her. Though I always ended up doing my own things there—sitting quietly next to my mother, reading.

To organize an *arisan* is like organizing a feast. It is a time-consuming process, which involves complicated preparation. The whole house has to be clean and tidy (in fact, the host needs to perform well too—wearing a proper outfit is a must). Beautiful plates, bowls, mugs, and jars are curated and displayed out on the table as part of the food display. The guests will praise the delicious food provided. They will extend particular attention to the spatiality of the *arisan* — the house of the host (the neatness of the living room, what paintings, photos, and other things are displayed on the walls, or the cleanliness of the toilet). The host will go about *arisan* preparation as best she can in order to avoid being the subject of gossip. Gossip, *ngobrol-ngorbol*, and other types of casual conversations are

essential parts of the meeting. The members express enthusiasm for *arisan* by coming early (so that there will be ample time for chit-chatting and gossiping).

Arisan is a powerful performative tool. It is an open platform that can be appropriated for showing the current state of possession to others within a familiar environment.

The hosts have to use their personal money to prepare the food. Some feel burdened with this aspect, since it seems contrary to the spirit of *arisan* as a saving mechanism. While the social aspect of *arisan* is highly valued, it entails performing a series of careful calculations. It would be careless to spend large parts of the saving just for food. Some *arisans* ask their members to contribute an extra amount of money to be allocated to create a collective saving pot. The collective saving pot can be used for different purposes—funding for the food preparation included.

For practical and economic reasons, some hosts choose to provide take-away snacks in boxes instead. It removes the risk of losing the lavish element that is commonly expected from *arisan* food. Nonetheless it does not seem to reduce the excitement that emerges from getting free food. When I did not join my mother to an *arisan*, I would wait for her at home in anticipation of receiving a small box of snacks.

Frictions

As a savings association based on mutual help principle, the operationalization scope of *arisan* is limited to small groups in which the members know each other. Researches on *arisan* confirm the condition that it would not occur in a group where the members are unfamiliar to each other. The meaning of mutual help is restricted and not inclusive. What criteria is there for someone to be considered and invited as an *arisan* member? Inclusion and exclusion are two factors to govern the existence of *arisan*. It points to the limit of the common aspect of a community-based alternative financial group.

¹³ Henley, *Credit and Debt in Indonesian History: Introduction*.

¹⁴ Papanek and Schwede, *Women are Good with Money: Earning and Managing in an Indonesian City*.

¹⁵ Papanek and Schwede, *ibid.*, WS-77.

Referenties:

Bähre, Erik. 2007. *Money and Violence: Financial Self-Help Groups in a South African Township*. Leiden & Boston: Brill.

Geertz, Clifford. 1962. “The Rotating Credit Association: A Middle Rung in Development.” *Economic Development and Cultural Change* 10, no.3: 241-263.

Henley, David. 2009. “Credit and Debt in Indonesian History: An Introduction”, in Henley and Boomgaard (eds.), *Credit and Debt in Indonesia, 860 – 1930: From Peonage to Pawnshop, From Kongsi to Cooperative*, 1-40.

Hope, Kempe Ronald Sr. 1993. “Growth and Impact of the Subterranean Economy in the Third World.” *Futures* Oktober: 864-876.

Miguel, Edward, Paul Gertler, and David I. Levine. 2006. “Does Industrialization Build or Destroy Social Networks?” *Economic Development and Cultural Change* 54, no.2: 287-317.

Newberry, Jan. 2007. “Rituals of Rule in the Administered Community: The Javanese Selametan Reconsidered.” *Modern Asian Studies* 41, no.6: 1295-1329.

Papanek, Hanna., and Laurel Schwede. 1988. “Women are Good with Money: Earning and Managing in an Indonesian City.” *Economic and Political Weekly* 23, no.44: WS-73-WS-84.

Shanmugam, Bala. 1991. “Socio-Economic Development Through the Informal Credit Market.” *Modern Asian Studies* 25, no.2: 209-225.

According to Erik Bähre, when writing about ROSCA in a South African township, ‘helping each other’, in many contexts, is often not compatible with ‘taking care of oneself’ — “‘helping each other’ is centered on sharing, while ‘taking care of oneself’ valued accumulation.”¹¹ The politics of everyday life is composed of countless moments where one has to make, again Bähre, “precarious choices” concerning when to help the others and to take care of personal safety. When helping each other and taking care of oneself collides, it results in frictions and episodes of what Bähre coined as “reluctant solidarity”.¹²

Precariousness

Difficult times often come unexpectedly. It causes precarious feelings. Not everyone has an advantage of being in a position where the availability of resources is abundant, or having a wealthy network to hold on. And nothing can be more dreadful than having debt bondage. The fear for debt is strong. Credit and debt have a long history in Southeast Asia. They informed social structures in many levels.¹³ It tells about the power of the creditor and the limitation of the debtor. *Arisan* emerges as a support institution that derives from the familial realm. At once it is a mechanism with the certainty that each person would be able to support his or her own needs.

Arisan is often considered a typical *ibu-ibu*, or woman's practice. Plenty of research suggests it is not a gendered practice. To locate *arisan* in the everyday domain of women provides space to examine the use of *arisan* and imagination of precariousness within the inter-relational framework of the wife, the husband, and the family. Hanna Papanek and Laurel Schwede read *arisan* as part of a woman's strategy to help deal with economic stress of the family. Further, they see it as part of the conscious decision of a woman to actively engage in earning and managing in the family.¹⁴ It signifies a degree of independence. The husband, the children, or other members of the family usually do not put serious attention to *arisan*. Such attitude stems from a perspective of the prac-

tice as woman's practice. It has made *arisan* a special locus to lend freedom in managing the fund obtained.

A woman and mother, in Papanek and Schwede's research, found many reasons to participate in *arisan* and to think about how to make and save more money for her family. Throughout time women have been affected by different kinds of uncertainty — the inflation of the 1950s and 1960s, the Japanese occupation, the fear of hunger, the fight for independence from the Dutch — experiences, which shaped childhood and disrupted schooling.¹⁵ Each woman might have different reason, which encourages her to join an *arisan*. My mother always thinks about her desires for having enough money for my sisters' family and myself. The purpose of the money does not need to be specific. What is important is there is enough money to be used when the needs call. My older sister always thinks about money to fund the education needs of her children.

Keep going

There have been attempts at modifying the structure of *arisan*. In a recent conversation with a friend, I was told that she participated in an *arisan*, in which three persons would get the money in one ‘pull’ (*narik*). It reduces the amount of money received, since the lump sum fund needs to be divided into three. At least, it is certain that fresh cash will be at hand on a scheduled time. There are many factors to ignite precariousness. Hence the feeling seems to be persistent. This is a factor to maintain the relevancy of *arisan*. *Arisan* is a known practice emerged as cultural reference to approach uncertainty. It is an attempt to come to grips with difficult situation. It shows the will to find something to hold on, and to endure.

De Nederlandse vertaling van dit artikel zal beschikbaar zijn op www.unusualbusiness.nl.

Colofon:

(Un)usual Business collectief
(februari 2015 - september 2016)

Karijn van den Berg,
Jeremy Crowlesmith,
Coco Duivenvoorde,
Dennis van Gaalen, Chloe Lee,
Nima Madzjubi, Ying Que,
Caspar Rutteman, Sara Schoch,
Florence Scialom, Deborah Sielert,
Eline Wieriks

(Un)usual Business onderzoeksgroep
(oktober 2015 - maart 2016)

Paula Barrios, Eugenia Kountouri,
Chloe Lee, Maartje Oostdijk,
Christian Sancto, Jennifer Suchland,
Lotte Wannet

Met bijdragen van
J.K. Gibson-Graham,
Nuraini Juliastuti

Redactie
Karijn van den Berg, Ying Que,
Caspar Rutteman, Sara Schoch,
Lindsay Grace Weber

Vertaling
Ying Que, Caspar Rutteman

Ontwerp
Dennis van Gaalen en Eline Wieriks,
Inherent - Studio for form, Rotterdam

Gepubliceerd door
Casco - Office for Art,
Design and Theory
Lange Nieuwstraat 7,
3512 PA, Utrecht

Drukwerk
Drukkerij Bestenzet, Zoetermeer

(Un)usual Business is voortgekomen
uit een samenwerking tussen Casco -
Office for Art, Design and Theory en de
Kritische Studenten Utrecht.

Casco's activiteiten worden
mede mogelijk gemaakt door de
financiële ondersteuning van het
Mondriaan Fonds, Stichting DOEN
en de Gemeente Utrecht.

Open call voor onderzoekers!

Wij dromen van een wereld waarin economische en sociale relaties gebaseerd zijn op zelforganisatie, zorg, solidariteit en duurzaamheid. Wij zijn overtuigd van het potentieel van lokale, alternatieve economische praktijken, willen graag leren van onze mede-commoners en bijdragen aan sociale verandering.

Door fysieke en virtuele ruimtes te faciliteren hebben wij als doel om kennis te produceren, verzamelen en delen over hoe wij elkaar kunnen ondersteunen en gemeenschappen kunnen bouwen die gebaseerd zijn op de commons.

Om dat te kunnen doen is (Un)usual Business opzoek naar kritische, enthousiaste onderzoekers die interesse hebben om ongeveer 3 maanden een casestudy te doen over commoning initiatieven in en rondom Utrecht (denk aan voedselcollectieven, buurttuinen, collectieve kinderopvang of ouderen zorg, open source collectieven of alternatief onderwijs).

Samen willen we kritisch reflecteren en verkennen hoe deze zelf georganiseerde groepen werken, hoe zij de wereld zien en hoe hun werk echte alternatieven bieden.

Geïnteresseerd?

Stuur ons een email voor meer informatie:

info@unusualbusiness.nl

Bekijk onze website om voorbeelden te vinden van onderzoeken die al zijn gedaan:

www.unusualbusiness.nl